

Юридичні науки

УДК 681.3:34

Савченко Денис Сергійович

старший викладач

Інститут інформаційної безпеки

Савченко Денис Сергеевич

старший преподаватель

Институт информационной безопасности

Savchenko Denis

Senior Lecturer

Institute of Information Security

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ
ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ
ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ЗАЩИТЫ БАНКОВСКОЙ
ТАЙНЫ В УКРАИНЕ И ИХ АДАПТАЦИЯ К ЕВРОПЕЙСКИМ
СТАНДАРТАМ
PROBLEMATIC ASPECTS OF BANK SECRECY PROTECTION
IN UKRAINE AND THEIR ADAPTATION TO EUROPEAN
STANDARDS**

Анотація. Досліджено зобов'язання банків щодо збереження банківської таємниці у вітчизняному законодавстві та законодавстві європейських країн. Наведені проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні згрупованих за джерелами власних досліджень. Регламентовані норми законодавства європейських країн, які розкривають зміст поняття «банківська таємниця». Наведені приклади країн, що дотримують єдиних європейських стандартів. Розглянуто вплив процесу ліквідації банків України на захисту банківської таємниці. Обґрунтовані

проблемні аспекти вітчизняних законодавчих суперечностей. Розглянуто законопроект щодо питань банківської таємниці прийняття якого забезпечить належний рівень захисту персональних банних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів.

Ключові слова: банківська таємниця, зобов'язання, банки, інформація, персональні дані, захист, ратифікація, європейські стандарти.

Анотація. Исследовано обязательства банков по сохранению банковской тайны в отечественном законодательстве и законодательстве европейских стран. Приведенные проблемные аспекты защиты банковской тайны в Украине сгруппированных по источникам собственных исследований. Регламентированы нормы законодательства европейских стран, которые раскрывают содержание понятия «банковская тайна». Приведенные примеры стран, соблюдающих единых европейских стандартов. Рассмотрено влияние процесса ликвидации банков Украины на защите банковской тайны. Обоснованные проблемные аспекты отечественных законодательных противоречий. Рассмотрен законопроект по вопросам банковской тайны, принятие которого обеспечит надлежащий уровень защиты персональных банних соответствии с высочайшими европейскими и международными стандартами.

Ключевые слова: банковская тайна, обязательства, банки, информация, персональные данные, защита, ратификация, европейские стандарты.

Summary. The banks' obligation to preserve bank secrecy in the domestic legislation and legislation of European countries is researched. The following are the problematic aspects of bank secrecy protection in Ukraine grouped by sources of their own research. Regulated norms of legislation of European countries, which reveal the content of the concept of "banking secrecy." Examples of countries that respect the common European standards are given. The influence of the liquidation process of Ukrainian banks on bank secrecy protection is considered. The problematic aspects of domestic legislative

controversies are grounded. The draft law on bank secrecy, which will ensure adoption of the appropriate level of protection of personal data in accordance with the highest European and international standards, is considered.

Key words: Bank secrecy, obligations, banks, information, personal data, protection, ratification, European standards.

Постановка проблеми. Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) підписаною у вересні 2014 р. [11] підписаною між Верховною Радою України та Європейським парламентом визначила новий формат як політичних так і економічних відносин. Ці зміни впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи, де одним із найбільш суттєвих факторів є забезпечення належного захисту банківської таємниці, яка останнім часом має проблемні аспекти щодо її збереження банківськими установами під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Гармонізація законодавства України та наближення його до законодавства європейських країн спрямована на забезпечення належного захисту банківської таємниці. Про це свідчить досвід різних європейські країн, які мали різні традиції регулювання питань банківської таємниці, проте сьогодні вони адаптувалися до гармонізації права в сфері банківської таємниці шляхом поступового проведення відповідних реформ у даній сфері. Особливої актуальності в умовах сьогодення набувають проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні, питання зберігання та розкриття інформації, яка містить банківську таємницю з урахуванням європейських стандартів, тобто адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні досліджено у працях як вітчизняних вчених, таких як: В. О. Голубев, Д. О. Гетманцев, А. І. Марущак, Р. А. Калюжний, Є. А. Макаренко, Д. М. Прокоф'єва, Г. О. Світлична, Л. М. Стрельбицька та інші. В галузі європейського права

проблеми розглядалися такими вченими, як: Л.М. Ентіна, Г.П. Толстопятенка, І.Р. Селігмана, П. Бейкера, Р. Л. Дєрнберга, Дж. Пєппєра, Ж. Тускоза, Х. Люкоти, Кр. Джанні, А. Філіпа, К. Сікера, В. Гаснера, К. Вогєля та ін. Проте, визначення основних проблемних аспектів банківської таємниці в Україні, які сьогодні підривають довіру населення вивченні недостатньо, особливо в умовах адаптації законодавства України до європейських стандартів.

Метою статті є виявлення проблемних аспектів захисту банківської таємниці в Україні, здійснення їх аналізу та обґрунтування напрямів їх усунення з урахуванням адаптації до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавчий аспект визначення поняття «банківська таємниця» регламентовано Цивільним кодексом України (ЦКУ) та Законом України «Про банки і банківську діяльність», рис. 1. Згідно ЦКУ (ст. 1076) банк гарантує таємницю банківського рахунку, операцій за рахунком і відомостей про клієнта [10]. З врахуванням останніх змін внесених до Закону України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 60) в чинній редакції від 10 червня 2017 р. банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею. Даний закон відносить до банківської таємниці, наступне: відомості про банківські рахунки клієнтів, операції, що здійснюються на користь або за дорученням клієнтів, фінансово-економічний стан клієнтів; системи охорони банків та їх клієнтів, коди, що використовуються банками для захисту інформації, інформація про фізичних осіб, які планують укласти договір про надання кредиту, отримана під час оцінки їх кредитоспроможності [8]. Отже, згідно нормативних джерел банківські установи зобов'язані зберігати та захищати будь-які відомості отримані від своїх клієнтів, які

характеризують економічну доцільність відносин своїх клієнтів і які в сукупності розкривають зміст поняття «банківська таємниця».

Також законодавство більшості європейських країн зводить до банківської таємниці інформацію про всі банківські операції і фінансові послуги банків, включаючи залишки на рахунках і вклади клієнта, його рахунки, які стали відомі банку в процесі обслуговування клієнта або під час здійснення банківського нагляду. Такі норми передбачені, зокрема, в законодавчих актах про центральні банки та з питань банків і банківської діяльності Франції, Словаччини, Польщі, Чехії, Австрії, Швейцарії, Великої Британії та інших [9].

У Законі України «Про банки і банкову діяльність» (ст. 61) [8] регламентовано зобов'язання банками забезпечити збереження банківської таємниці своїх клієнтів. Проте, інформація віднесена до банківської таємниці на сьогодні не зовсім захищена. Про це свідчать факти наведені на рис. 1, наведені нами на основі власних досліджень за джерелами масової інформації наведених в нормативних джерелах, Інтернет ресурсах, оголошеннях в газетах та журналах та скарг (звернень потерпілих від шахрайських дій) отриманих відділеннями поліціями різних регіонів України.

Рис. 1. Зобов'язання банків щодо збереження банківської таємниці та проблемні аспекти щодо її захисту в Україні*

*згруповано автором за даними [8]

Проаналізуємо діяльність проблемних аспектів захисту банківської інформації на предмет підтвердження виділених нами підозр. Так, на 1 місці нами виділено – шахрайство. Внаслідок невідомих дій осіб, які представляються працівниками будь-якого банку підлягають обману мешканці різних верств населення та регіонів України. Невідомі особи обманним шляхом отримують кошти за допомогою СМС повідомлення або телефонних дзвінків. Крім цього невідомі особи можуть володіти

особистою інформацією про дану особу з невизначених на це причин. Випадки звернення громадян до чергової частини поліції із заявою, що йому зателефонувала невідома особа, яка представилась працівником служби охорони банку і зловживаючи довірою випитала номер банківської картки заявника, після чого з неї зникли гроші трапляються майже щодня [5]. Наслідки цієї події: розкриття банківської таємниці, її розголошення довіреними особами невідомим шахраям.

За іншими джерелами інформації, підтвердженням шахрайських дій із захисту банківської таємниці є слова експерта у сфері інформаційної безпеки Сергія Нестеренко, він зазначає: «ситуація із захистом персональних даних громадян «дуже погана». Інформація про українців, в тому числі, банківська, нерідко стає здобиччю шахраїв, існує нелегальний ринок, де таку інформацію купують і продають. «Ринок завжди був і є, але проблема в тому, що держава не особливо за цим стежить і не карає тих, хто займається зливом даних. Якщо в якомусь банку відбудеться розкрадання даних, то цим буде займатися служба безпеки банку, вони, швидше за все, просто звільнять працівників (які викрали дані). Навіть, можливо, не підключаючи правоохоронні органи, щоб цей інцидент зам'яти, і щоб це не позначилося на репутації банку» [1].

Можливим рішенням проблеми з шахрайством, яка впливає на захист банківської таємниці, вважаємо, необхідна реєстрація кожного номера мобільного телефону за власником даного номера. В Україні дана практика не застосовувалась, тому введення цієї практики дозволить захистити мешканців країни від шахрайських дій і тим самим підвищить довіру до працівників банку, оскільки за реєстрованим номером дуже легко буде дізнатися про власника рахунку, чи є він працівником банку чи ні.

На 2 місці нами виділено – процес ліквідації банку, який визначає проблемний аспект захисту банківської таємниці. Так, фінансовий експерт Олексій Куц зазначає: «головні ризики пов'язані з банками, які знаходяться в стадії ліквідації. При передачі документів у процесі

ліквідації від діючих керівників тимчасовим адміністраторам є дуже багато вузьких місць, коли у фінансових установах послаблюються питання, пов'язані з внутрішньою безпекою, контролем над дотриманням інформаційного захисту. Крім того, коли працює тимчасова адміністрація, у банку вже немає ні технічних, ні фінансових, ні кадрових можливостей здійснювати повноцінний захист такої інформації. Також є питання, як ці дані потім архівуються і де вони зберігаються» [1]. Вважаємо, що така безвідповідальність вимагає змін на законодавчому рівні шляхом прийняття відповідного законопроекту, яке б посилює контроль за процесом ліквідації банків і забезпечило тим самим надійніший захист банківської таємниці в Україні. Це можливо вивчивши досвід розвинутих європейських країн у даному напрямку та впровадження однієї із моделей в нашій країні.

На 3 місці нами виділено – «законодавча суперечність». Під дією розслідування фактів корупції чи відмивання злочинних коштів та фінансування тероризму, Державна фіскальна служба має доступ до банківської таємниці і тим самим для її розкриття. В даному випадку, банківська таємниця повинна бути розкрита за запитом органу державної виконавчої служби (за письмовою вимогою) для примусового виконання судових рішень по стягненню коштів боржників з їх банківських рахунків. Проте, керуючись Законом України «Про банки і банкову діяльність» (ст. 61) банки мають певні зобов'язання щодо збереження банківської таємниці, зокрема, шляхом обмеження кола осіб, що мають доступ до відповідної інформації, застосування спеціальних технічних засобів, здатних запобігти несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації [8]. Крім того, співробітники банків підписують документи, в яких зобов'язуються зберігати банківську таємницю, не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи третіх осіб. Розголошення банківської таємниці заборонене, хоча й допускається лише у виняткових випадках, передбачених законом (наприклад, при проведенні

слідчих дій і т.д). Отже, заборона на надання банківської таємниці врегульована не основним законом, а діючими підзаконними нормативними актами, що не забезпечує належного захисту банківської таємниці в Україні.

Також Закон України «Про банки і банкову діяльність» зазначає, що «органи державної влади, юридичні та фізичні особи, які при виконанні своїх функцій, визначених законом, або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали в установленому законом порядку інформацію, яка містить банківську таємницю, зобов'язані забезпечити зберігання такої інформації, не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб» [8]. З цього приводу Міністерство юстиції України висловило свою правову позицію, що порядок надання інформації іншим компаніям, що існують сьогодні, порушує права громадян закріплені в ст. 32 Конституції України: не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [3]. Як неодноразово вказував Європейський суд з прав людини, право на вмотивованість судового рішення є складовою права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4].

Слід зазначити, фінансові установи мають право надавати інформацію, що містить банківську таємницю, у випадках, передбачених чинним законодавством (ст. 62 закону «Про банки і банківську діяльність» [8], а також «Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці», затверджених постановою НБУ № 267 від 14.07.2006» [6]), а саме: за письмовим запитом безпосередньо самого клієнта; за письмовим запитом третьої особи і на підставі письмової згоди клієнта; за рішенням суду; за письмовим запитом органів прокуратури, СБУ, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро

України, Антимонопольного комітету України; Державній фіскальній службі України; Державній службі фінансового моніторингу; органам Державної виконавчої служби; Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку; Національному агентству з питань запобігання корупції; Національному банку України та іншим банкам». Отже, вітчизняне законодавство сьогодні не надає належного захисту банківської таємниці, а це впливає на довіру населення, яка сьогодні підірвана. Посилити позиції банків на вітчизняному ринку можливо шляхом перегляду нормативної бази та відповідних правок до законів, які створять надійні умови захисту банківської таємниці і повернуть довіру до банківської системи населення та бізнес.

У свою чергу, Конституційний суд у своєму рішенні від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 зазначив, що лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави й органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її в таємниці [2]. Отже, питання забезпечення конфіденційної інформації в Україні є не достатньо врегульоване законодавством. Так, стаття 21 Закону України «Про інформацію» визначає інформацію з обмеженим доступом, якою є конфіденційна, таємна та службова інформація [7]. До інформації з обмеженим доступом відноситься банківська таємниця, про це свідчить ст. 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [8]. У свою чергу, за словами голови Асоціації українських банків Олександра Сугоняко: «українське законодавство достатньою мірою захищає банківську таємницю, але на практиці все виглядає інакше. «У нас закони приймаються, але, як правило, не виконуються. У частині банківської таємниці – точно так само» [1]. Так аналізуючи різні нормативні джерела, ми дійшли висновку, що сьогодні існують певна суперечність вимог на

рівні законодавства щодо захисту банківської таємниці і потребує перегляду та внесення відповідних змін у зазначених нормативних документах. Вважаємо, що розкриття установами банку банківської таємниці за будь-яких обставин можливе лише у разі письмової згоди чи не згоди клієнта банку. За інших обставин клієнт має право вимагати від банку відшкодування завданих збитків та моральної шкоди, про це свідчить ЦКУ (ч. 2 ст. 1076).

Враховуючи ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а саме ст. 15 цієї Угоди передбачає, що сторони домовились співробітничати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних банних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема, відповідних документів Ради Європи. Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, в тому числі, обмін інформацією та експертами. У цьому напрямі, сьогодні зроблені певні напрацювання щодо захисту банківської таємниці в Україні визначені в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо питань банківської таємниці)» [9]. Законопроектом пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України та Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачивши, що банківською таємницею є інформація (відомості) про банківський рахунок, банківський вклад (депозит) фізичної особи (крім фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності в частині здійснення такої діяльності), а також інформація (відомості) про операції, які були проведені на користь чи за дорученням фізичної особи (крім фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності в частині здійснення такої діяльності), його представника, здійснені ним угоди, у тому числі договори банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту) та їх умови, що стали відомі банку у процесі обслуговування фізичної особи та взаємовідносин з ним. Сподіваємося це вирішить суперечність вимог на законодавчому рівні і дозволить забезпечити надійний захист банківської

таємниці клієнтів банку в Україні і тим самим підвищити ступінь довіри до банківських установ.

Також законопроектом встановлюється новий порядок розкриття банківської таємниці, а саме: інформація, яка містить банківську таємницю, розкривається банками: на письмовий запит або з письмового дозволу відповідної фізичної особи; за рішенням суду; органам державної влади та правоохоронним органам на їх письмову вимогу у разі, якщо право на отримання інформації, що містить банківську таємницю, передбачено відповідними законами України у порядку встановленому цим та іншими законами України.

Таким чином, визначені нами проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні можуть бути вирішені шляхом прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо питань банківської таємниці)». Це дозволить врегулювати суперечності на законодавчому рівні і узгодити між собою банківське законодавство з нормативними документами та Конституцією України в частині гарантування громадянам права на захист та збереження інформації про особу, забезпечить нормалізацію роботи банківського сектора, предмет діяльності якого пов'язаний з необхідністю вивчення, збирання та розкриття інформації, яка становить банківську таємницю, з однієї сторони, та підвищить довіру клієнтів банків до банківського сектору в цілому, з іншої сторони.

Висновки. Наведені нами проблемні аспекти захисту банківської інформації в Україні згруповані нами на основі власних досліджень дозволяють зробити висновок, що забезпечення належного захисту банківської таємниці вимагає його удосконалення та адаптації до європейських стандартів, гармонізації законодавства України та наближення його до законодавства європейських країн. У країнах ЄС банківська таємниця щільно пов'язана з особистою таємницею, як однією з основних конституційних гарантій. У вітчизняному законодавстві

конституційний обов'язок щодо збереження банківської таємниці покладено на банки і вимагає узгодження з банківським законодавством, Тобто, Конституцію України (ст. 32) гарантовано право громадян на захист та збереження інформації щодо особи, тоді як конфіденційна інформація про особу захищається законом. Це свідчить про різні підходи до правового вирішенні питань банківської таємниці та в різних законодавчих актах, що суперечать між ними. Затвердження проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань банківської таємниці дозволить закласти правове підґрунтя для гармонізації законодавства України із законодавством ЄС та адаптації вітчизняного законодавства України до європейських стандартів.

Література

1. Банківська таємниця в Україні: чому все дуже погано [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povin.com.ua/19028-23-07.html>.
2. Варто знати [Електронний ресурс]: Все що потрібно і необхідно знати кожному. – Режим доступу: <http://www.i-law.kiev.ua/що-варто-знати-коли-вас-турбують-колек/>
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 30 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Люди! Будьте пильними: шахрайство процвітає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://novyny.online.ua/khmelnyskyi/292713845/lyudi-budte-pilnimi-shahraystvo-protsvitaе>.
6. Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці [Електронний ресурс]: Постанова від

14.07.2006 № 267 / Правління національного банку України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Правовий захист комерційної таємниці [Електронний ресурс]: Українське право. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/pravoviy-zakhist-komerts-yno-ta-mnits/>
8. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121 – III (із змінами та доповненням від 15.11.2016 № 1736-VIII). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо питань банківської таємниці [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 13 листопада 2015 р. № 3479. – Режим доступу: http://www.zakon.ua/_doc2.nsf/link1/JH20N00A.html
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] від 16 січ. 2003 р. № 435 - IV / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011\]](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011).